

Милан ВАСИЋ

Филозофски факултет  
Сарајево

## О ГРАДЊИ СТАРОГ МОСТА У МОСТАРУ

Истакнуто мјесто међу остварењима османског грађевинарства у јужнословенским земљама заузима мостарски камени мост, који се у документима из XVI и XVII вијека јавља као Султан-Сулејманов мост, у изворима из наредног стољећа као Велики мост, а касније само као Стари мост или Стара Ћуприја<sup>1</sup>. По својим димензијама, конструкцији, облику и амбијенту, у коме је подигнут, он представља јединствен споменик своје врсте не само у нас него и на ширим балканским просторима. Сличан му је само стари мост на ријеци Војуши, у граду Коница, у сјеверозападној Грчкој<sup>2</sup>. Неки страни писци XVII вијека видјели су у њему ремек дјело времена у коме је настао. За ученог Хади Калфу, мост на Неретви је „дело вештачко, које ће да запрепасти све мајсторе на свету“<sup>3</sup>, за Француза Пулеа — грађевина без сумње „смионија и импозантнија од моста Риалта у Млечима, премада је потоњи на гласу као право чудо“<sup>4</sup>, а за свјетског путника Е. Челебију — мост каквога он никад није видио<sup>5</sup>. Инспирисани његовим изгледом, пјесници су га опјевали, а народ је о његовом подизању створио легенде, којима се обично покушава објаснити настанак великих старих архитектонских остварења<sup>6</sup>.

Мостарски мост је временом све више привлачио пажњу љубитеља старина и истраживача. О њему је за последњих сто година пу-

<sup>1</sup> Х. Хасанедећ, Стари мост у Мостару, Годишњак Друштва историчара Босне и Херцеговине XVII (1966—1967), Сарајево 1969, 434.

<sup>2</sup> Н. Ајкић, Стари мост — simbol Mostara, Mostar 1955, 5.

<sup>3</sup> Ст. Новаковић, Хади-Калфа или Батиб-Челебија, турски географ XVII века о Балканском Полуострву, Споменик СКА, XVIII, Београд 1892, 91.

<sup>4</sup> В. Јелавић, Доживљаји Француза Pouillet-а на путу кроз Дубровник и Босну (године 1658.), Гласник Земаљског музеја Босне и Херцеговине, XX, Сарајево 1908, 49.

<sup>5</sup> Е. Celebija, Putopis (превод Х. Шабановића), Sarajevo 1967, 464.

<sup>6</sup> S. Bašagić, Bosanci i Hercegovci u islamskoj književnosti, Гласник ЗМ, XXIV, Сарајево 1912, 42; М. Н. Muhibić, Volksthümliches über die alte Brücke in Mostar, Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und Herzegovina, Erster Band, Wien 1893, 510; М. Ајкић, Mostarski stari most, Mostar 1936, 1—13; исти, Stari most — simbol Mostara, Mostar 1955, 1—23.

бликован знатан број радова, већином краћих чланака, узгредних осврта и пригодних написа<sup>7</sup>. Садржаје ових радова, изузимајући оне који говоре о техничким и умјетничким својствима и проблемима моста, сачињавају углавном прикупљене легенде, пјесме, саопштења старијих писаца и тек по који податак ријетких извора веће вриједности. Урађени без предходних архивских истраживања и проучавања података основних извора, ти радови нуде само фрагментарна, другоразредна и дјелимично погрешна обавшјетења о прошлости Старог моста. Бројна питања везана за овај споменик остала су и даље отворена. Међу њима су и она која се односе на проблем градње, као најзначајнија за његову историју.

О настанку Старог моста у Мостару изречена су у литератури различита мишљења. Једни су тврдили да он потиче из римског времена, а други да су га подигли Турци, последњих година владавине султана Сулејмана Законодавца. На основу хронограма, уклесаног у мосту, утврђено је, коначно, да је он завршен 1566. године, али о низу других питања у вези с градњом остало се у сфери нагађања. У једном од бољих чланака, из последњих година, констатовано је само да о „градњи моста не налазимо у доступним изворима никаквих података“<sup>8</sup>. Та констатација више не стоји.

Аутору овога чланка при руци су фотокопије шест султанских докумената<sup>9</sup>, који се директно односе на питања у вези с изградњом старог мостарског моста. Ти документи потичу из друге половине 1565. и прва три мјесеца 1566. године. Они представљају наредбе које је централна власт упутила бегу санцака Херцеговине, надзорнику муката тога санцака зајму Мехмеду, кадијама кадилука Невесина,

<sup>7</sup> Ch. Pelerin, *L'Herzégovine et le pont de Mostar*, Wien 1961; исти, *Excursion artistique en Dalmatie et en Monténégro*, Paris 1860; K. Peez, *Mostar und sein Kulturkreis*, Leipzig 1891; „Српске илустроване новине“ 1881, бр. 9; Огњан, *Стара ћуприја у Мостару*, Босанска вила, Год. III, бр. 8, Сарајево 1888, 126—127; М. Н. Мухибић, *Стара ћуприја у Мостару*, Гласник ЗМ, Год. I, књ. III, Сарајево 1899, 10—13; О. А. Балић, *Стари мост*, Zora, Год. I, бр. 1, Mostar 1926, 14—16; М. Ајкић, *Стари мост у Мостару*, Južnoslovenska iskra, Год. II, бр. 27 и 28. Beograd 1931, 10/11; А. Nametak, *Mostarski stari most*, „Napredak“, Год. VII, бр. 11—12, Sarajevo 1932, 135—142; исти, *Otkrivanje naučnih istina i njihovo popularisanje*, Omladinski almanah, Sarajevo 1938, 122—123; К. Гујић, *Најљепши турски мостови у Босни и Херцеговини*, Гајрет, XV, бр. 1, 53—55, бр. 11, 241—242, Сарајево 1934; F. Babinger, *Die Brücke von Mostar*, Morgenblatt, LIII, dod. br. 115, од 15 маја 1938, 11; А. Nametak, *Стари мост у Мостару*, Novi Behar, Год. IV, бр. 21, Sarajevo 1931, 312—314; J. Neidhardt — Dž. Čelić, *Стари мост у Мостару*, Наше старине, I, Sarajevo 1953, 133—143, Dž. Čelić — М. Муџезиновић, *Стари мостови у Босни и Херцеговини*, Sarajevo 1969, I. Zdravković, *Оправка кула код старог моста у Мостару*, Наше старине, Sarajevo 1953, I, 141—143, као и радови наведени у библиографији под 1, 2 и 6.

<sup>8</sup> X. Хасанедеић, ц. д., 432.

<sup>9</sup> Оригинал тих докумената се налазе у Архиву Предсједништва владе у Истанбулу (Başbakanlık Arşivi Istanbul, даље ВБАИ), у серији *Ahkâm defteri* (даље: AD), свеска №-2775, стр.: 71, 433, 641, 1023, 1061. Аутор овог чланка их је микрофилмовао заједно с неким другим документима, приликом рада у том Архиву, 1969. године, за рачун Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине (фотокопије у АНУ БиХ, Збирка 12, бр.: 65, 112, 136, 169 и 176. На основу ових фотокопија, А. Полимац је објавио факсимиле пет тих докумената (Нови документи о градњи старог моста у Мостару, Most IV, 14—15, Mostar 1977, 109—114).

Мостара и Новог, као и властели града Дубровника, у вези с припремама за изградњу моста. Из њих се види због чега се османска власт одлучила на овај грађевински подухват, као и то који су њени провинцијски и локални органи били ангажовани на задацима око његовог реализовања. Они говоре о организацији послова, припремама за градњу, обезбјеђивању новчаних средстава, начину рјешавања проблема радне снаге, као и о неким другим важним питањима.

Нови турски документи потврђују саопштење Хаџи Калфе према коме је прије изградње Старог моста ту на Неретви постојао други мост.<sup>10</sup> У једном од њих, који је писан 16. децембра 1565. године, он се јавља као „... мост његове узвишености покојног султана Мехмеда хана ...”. Ту је и податак да уз мост постоје двије куле<sup>11</sup>. У другом документу, од 25. фебруара 1566., изградња тога моста се приписује овоме султану<sup>12</sup>. Има индикација, међутим, да он потиче из предтурског времена. У том смислу индикативан је нарочито податак једног извора из 1452. године о постојању „due castelli al ponto de Neretva”<sup>13</sup>. Иако у овом извору локација наведених објеката није поближе назначена, чињеница да се и у њему и у цитираном турском документу спомињу двије куле моста на Неретви упућује на закључак да се подаци из оба извора односе на исти мост и исте куле или, пак, на истоврсне објекте који су подигнути један после другог. У првом случају, Мехмед Освајач је само реновирао затечени мост, у другом, он је тај мост срушио и на његовом месту подигао нови. На први или други подухват упућивали су га, у првом реду, разлози стратегијске природе. Солидан мост на том мјесту био му је потребан за пребацивање војске и провијанта ради освајања у западној Херцеговини и средњој Далмацији.

У вези с развитком Мостара растао је и значај његовог моста. Тај град се до средине XVI вијека раширио на обје стране Неретве. Тада је већ имао статус касабе. Мост је, међутим, од времена и све интензивније употребе стално слабио. Почетком друге половине XVI вијека он више није одговарао својој намјени на путном правцу исток—запад, а још мање као животно веза између двају дијелова града који је доживљавао свој процват. Проблем је могао бити ријешен само уклањањем дотрајалог дрвеног и градњом, од тврдог материјала, савременијег новог моста<sup>14</sup>.

За подизање једног таквог јавног објекта били су потребни одобрење централне власти и велика средства, која је само она могла да обезбједи. На иницијативу и молбу становника града Мостара, а пошто је предходно добио мишљење стручњака о стању постојећег моста

<sup>10</sup> Хаџи Калфа каже да је то био велики дрвени мост, „који је висио на ланцима, и пошто није био утврђен на стубовима, тако се тресао, да се преко њега са смртним страхом прелазило”. С. Новаковић, Хаџи-Калфа..., Споменик XVIII, 91.

<sup>11</sup> „Liva-i Hersekde nefsi-i Mostarda nehr-i Neretva üzerinde iki kule mabeyninde merhum Sultan Mehmed Han hazretlerin köprüsün...”, BBAI, Ahkâm Defteri № 2775, с. 641.

<sup>12</sup> „... Sultan Mehmed Han bina itdügü köprüsü...” BBAI, AD № 2775, с. 1023.

<sup>13</sup> K. Jireček, Die Handelstrasse und Bergwerke von Serbien und Bosnien während des Mittelalters, Prag 1879, 79; X. Сасандедић, ц. д. 432.

<sup>14</sup> BBAI, AD № 2775, с. 641, 1023, Споменик XVIII, 91.

и процјену коштања изградње новог, султан Сүлејман је одобрио градњу и новчана средства, одредио њихове изворе и износ, те путем фермана обзнанио своју одлуку и издао потребна наређења органима власти у Херцеговини и њезином сусједству<sup>15</sup>. Тај ферман нам недостаје, али о њему и његовом садржају говоре остали расположиви документи. Издао је прије 6. августа 1565., дана када је писан први од тих докумената.

Ферман је садржавао наредбу да се дотрајали мост султана Мехмеда Освајача замијени новим, масивним каменим мостом. Он је одређивао и облик и димензије новог објекта. У вези с тим, у њему је речено, да „између двије куле треба да буде постављен мост с једним луком, од четрдесет и шест аршина, а стари треба порушити, па (материјал од њега) уградити у нови мост“<sup>16</sup>.

Организовање послова у вези с градњом султан је повјерио надзорнику херцеговачких муката зајму Мехмеду. Овај се у документима јавља као главно одговорно лице за набавку материјала, трошење новчаних средстава одређених за градњу, благовремено извршавање послова и реализацију цијелог подухвата<sup>17</sup>. Уз њега се као друго одговорно лице јавља готово редовно кадија Мостара. Одребене задатке у вези с градњом, нарочито око прибављања новца, добивали су повремено санџакбег Херцеговине, кадије Невесиња и Новог, вјеројатно и кадије других кадилука у том санџаку, санџакбег и надзорник муката санџака Клис и властела града Дубровника. Сви они су били дужни да писмено обавјештавају централну власт о испуњавању својих задатака и о евентуалним проблемима који би с тим у вези могли да искрсну<sup>18</sup>.

Пројектант моста, као главно одговорно техничко лице, у новим турским документима се уопште не спомиње. Према једном од раније познатом извору, то је био архитекта Хајрудин, један од ученика Мимар-Синанове школе. Њега је, као „градитељству способног“ човека, „који је прије неког времена саградио мостарски мост“, санџакбег Херцеговине Хусеин, 1568. године, предложио мимар-баши да му повјери изградњу утврђења у луци Макарска<sup>19</sup>.

Почетку градње моста предходиле су велике припреме. Оне су се интензивно одвијале у лето 1565., а нарочито наредних мјесеци те и првих мјесеци идуће године. Централна власт је инсистирала на томе да се припреме заврше до краја зиме 1566., како би градња моста могла почети у рано пролеће и завршити се у лето до године<sup>20</sup>. Припремни послови су урађени углавном на вријеме.

У току припрема требало је да се прикупе новчана средства за куповину грађевинског материјала и плате, прибављање дрвне грабе, камена, олова и жељеза, те да се обезбједи радна снага и алат.

<sup>15</sup> AD №-2775, с.: 71, 433, 641, 1023, 1061, Споменик XVIII, 91.

<sup>16</sup> AD №-2775, с. 641, 1023.

<sup>17</sup> Исто, 433, 641, 1023 и 1061. О зајму Мехмеду више: А. Nametak, *Karadžobeg i njegovo doba*, Novi behar, VII, Sarajevo 1933, 37.

<sup>18</sup> О томе у готово свим цитираним турским документима.

<sup>19</sup> А. Nametak, *Karadžobeg...*, Novi behar VII, 37 (факсимил документа); А. Mujkić, *Mostarski stari most*, Mostar 1936, 9, 10.

<sup>20</sup> AD №-2775, с. 433.

За градњу моста, по предходној процјени, предвиђено је и одобрено 300.000 акчи. Та средства је требало прикупити у виду разних пореза и намета од становништва херцеговачког и клишког санџака, заправо од одређених категорија становништва тих санџака. Наређено је да се „од оних који плаћају харач у кадилуцима Нови, Невесиње и Мостар“ узме 40.000 акчи, од филурије влаха новског кадилука — 100.000, од филурије влаха у санџаку Клис — 100.000, из прихода номада Херцеговине — 60.000 и од намета удареног на становништво — 150.000 акчи, што у свему износи 450.000 акчи. Трошкови су очигледно расли тако да је планирани износ за градњу од 300.000 акчи морао бити повећан. Одређене суме новца прикупљеног од становништва емини херцеговачког и клишког санџака имали су да предају надзорнику градње зајму Мехмеду и кадији Мостара, уз ваљане потврде на предани износ<sup>21</sup>.

Прикупљање средстава за градњу моста није ишло без проблема. Филуриџија Ридван није успио да у кадилуку Нови прикупи одређених 100.000 акчи. Још теже је ишло с убирањем новца који је разрезан на становништво као намет (авариз), што потврђује садржај документа с почетка августа 1565. године. У том документу се каже да је на сваку кућу у невесињском кадилуку разрезано по тридесет акчи за мост у касаби Мостар. Али кад је затражено од влаха тога кадилука да даду новац у одређеном износу, њихови кнезови и катунари су изјавили следеће:

„Мјеста у којима ми живимо кршевита су и безводна. Земље за обрађивање имамо врло мало. У нашем крају стално траје суша. У љетним мјесецима су велике врућине. Због тога што смо без воде ми не можемо стално да останемо на једном мјесту. То је немогуће, па као Цигани бјежимо из једног мјеста у друго. Иако нам је живот јако отежан, на нас је ударен харач од по стоседамнаест акчи. С обзиром да то сваке године редовно плаћамо, ми смо до сада били ослобођени диванских намета (avariz-i divaniye). Они од нас никада нису наплаћивали. Ако се, пак, од нас буде тражило да то сад платимо, ми немамо те могућности. У томе смо сви једнаки“. При том су захтијевали да се њихова ситуација објасни вишој власти.

Извештај с наведеном изјавом влашких кнезова и катунара достављен је Порти. На то је издат царски ферман, према коме је авариз имао бити наплаћен „од свих оних од којих је и раније наплаћиван... Они ће и за наведени мост плаћати авариз... Од оних од којих се авариз није никако наплаћивао неће се наплаћивати ни сада“. Уз тај начелни став, ферман је ипак завршен следећим ријечима:

„Овај авариз, који је на горе споменуте ударен, за трошкове је изградње моста у њиховом крају, који ће њима користити за лакше кретање и свићање послова“<sup>22</sup>.

Наведени подаци о поријеклу новца за градњу моста и начину његовог прикупљања показују да су без икаквог основа раније тврђење да је Стари мост у Мостару задужбина Хајдар паше, који је, тобоже, као наш човјек, уложио своја средства у његово подизање<sup>23</sup>. Не стоји

<sup>21</sup> Исто, 641.

<sup>22</sup> Исто, 71.

<sup>23</sup> М. Ајкић, *Stari most u Mostaru*, Južnoslovenska iskra, God. II (1931), с. 10; А. Наметак, *Stari mostarski most*, Napredak, VII бр 11—12, с. 136.

ни тврђа да је тај мост изграђен „из сопствених средстава султана Сүлејмана и да је он његова задужбина<sup>24</sup>. Дио новца за градњу узет је од филурије, пореза који је спадао у султанов хас, али то није исто што и „сопствена средства“.

Упоредо с прикупљањем новца радило се на прибављању грађевинског материјала, што је ангажовало не само људе него и велика новчана средства. Ферманом који је, средином октобра 1565., упућен зајму Мехмеду, наређено је да се у току те године прибави потребна дрвена граба, на што је требало да се из новца добивеног од авариза утроши 150.000 акчи. Материјал је брзо прибављан, а изгледа да су ускоро почели и припремни радови на градилишту моста. До средине децембра, кад је из Цариграда зајму Мехмеду и мостарском кадији послана нова царска заповјест, било је „потрошена 140.000 акчи, нешто за прибављање камена и дрвене грабе, а нешто за набавку олова и жељеза“. Тада је наређено да се до почетка грађевинске сезоне прибави преостали потребни материјал, како би се на вријеме могло приступити градњи моста<sup>25</sup>.

Обезбјеђивање квалификоване и неквалификоване радне снаге представљало је посебан проблем. И о томе цитирани документи садрже интересантне, ма да не и потпуне податке. Из њих се види, да је по налогу централне власти, радна снага ангажована са ширег подручја Херцеговине, као и из Дубровника. За сјечу и довоз дрвета, за вађење и дотурање камена, као и другог грађевинског материјала, ангажован је церахор, мобилисан у Херцеговини. За организовање церахора издате су кадијама ове области посебне заповијести. Од кадије Мостара и зајма Мехмеда тражено је још средином децембра 1565. да на вријеме скупе иргате на једно мјесто. У градњи је ангажована и војска из благајске и мостарске тврђаве. Почетком марта 1566., на тражење споменутог кадије и зајма, султан је наредио санџакбегу Херцеговине да из тих тврђава одреди онолико људи за градњу колико буде потребно и да их стави на располагање одговорнима за извођење радова. Истом наредбом затражено је од кадије Новог да из нахије Попово дигне све градитеље и да их пошаље у Мостар. Ферманом од 7. марта 1566. године султан је наредио Дубровчанима да и они, на тражење мостарског кадије и надзорника зајма Мехмеда, пошаљу потребан број градитеља у тај град. За дубровачке градитеље, као и за градитеље из Попова, речено је да ће за свој рад добивати плату, коју су дужни да им дају кадија Мостара и надзорник градње<sup>26</sup>.

Почетком прољећа почели су интензивно радови на градњи моста. Према ранијој наредби, њега је требало завршити за два до три мјесеца. Тај рок, по свему судећи, није пуно прекорачен. Мост је завршен у љето 1566. године, што потврђује и његов хронистих<sup>27</sup>.

У вези с градњом моста радило се и на томе да се преко њега, кад радови буду при крају, проведе вода за пиће из дијела града у коме је ње било на претек у онај дио који је није имао. Нашао се и добротвор који је изразио жељу и затражио дозволу за превођење воде

<sup>24</sup> I. Zdravković, *Opravka kula...*, *Naše starine*, I, s. 142.

<sup>25</sup> AD №2775, c. 433, 641.

<sup>26</sup> Исто, 1061.

<sup>27</sup> X. Хасанедић, ц. д., 433.

преко свода моста. О томе је надзорник Мехмед обавијестио Порту и замолио да се добротвору, чије се име не спомиње, дозволи градња. У фермену од 25. фебруара 1566. године цитиран је дио надзорничког извјештаја који се односи на то питање. Он гласи:

„Касаба Мостар се налази на обадвије стране те велике ријеке, гдје треба да се изгради мост. На једној страни има довољно воде, а на другој страни, гдје се, поред махала уз месциде, налазе и четири цамије, воде уопште нема, а она им је пријеко потребна. Један добротвор је затражио дозволу да воду преведе преко свода моста.“

Ферманом је дозвољено да се то уради, уз услов да се цијели посао квалитетно обави, како вода не би оштећивала мост, а ако до оштећења ипак дође, да их добротвор сам отклони<sup>28</sup>.

Истим ферманом је наређено да се изврши поправка постојећих кула уз мост, које су већ биле дотрајале, а на којима је, иначе, у вези с градњом моста, требало извршити одређене измјене. Радило се о озбиљнијим захватима, као што су рушење старих капија, градња нових, на нивоу новог моста, и оправка кровова. Предрачунска вриједност свих радова на кулама износила је 30.000 акчи. Ферманом је препуштано надзорнику да све послове на кулама уради по свом нахођењу. Потребне трошкове требало је да узме „из прихода муката тамошњих хасова“. Што се тиче њихове висине, надзорнику је сугерисано да све то изврши „са што је могуће мањим износом од износа предвиђеног прорачуном“, уз напомену да се треба „клонити сувишних трошкова и расипања“<sup>29</sup>.

За све издатке у вези с изградњом моста и кула надзорник Мехмед је био дужан да, по завршетку, поднесе рачун Порти. Тај рачун је морао да садржи спецификацију трошкова. Њу није било тешко сачинити, јер је посебан писар у Мостару уносио сваки издатак у дефтер, кога је водио у току радова.

За сад немамо података о радовима у току главне грађевинске сезоне и о проблемима на које се у њима наилазило. Нова истраживања ће, без сумње, дати одговор и на питања на која овдје не можемо да одговоримо. Документи о томе сигурно постоје. Они ће дати нове податке и нова сазнања о Старом мосту на Неретви.

<sup>28</sup> AD №2775, с. 1023.

<sup>29</sup> Исто.

## ПРИЛОЗИ

### I

*Наредба султана Сулејмана, која је упућена, 14. X. 1565. године, надзорнику муката санџака Херцеговина, у вези с прикупљањем новца од становништва у санџацима Херцеговина и Клис, као и прибављања грађе, за мост у Мостару.*

Liva-i Hersek mukāta'atı nazır zaim Mehmede hükm yazıla ki haliya mektub gönderüb liva-i Hersekde Mostar köprüsü için yüz bin akça Nova filurisinden alınmak buyurulub lâkin Nova filurisi Ridvan bendeleri ol canibe gitmiş bulunmağın alınmadı vakti ile inayet oluna bu yılda kereste götürilüb gelecek yıl binasına şurû' oluna ve avariz akçasıyla yüz elli bin akça emr olunmak bu mükdar akça ile olmaz vilayetden cerahor buyurulmuş kadılara müstakil emr-i şerif lâzımdır deyü bildirmişsin imdi zikr olunan yüz bin akça sene 970 de liva-i Hersek filuricilerinin nev yaftegân rüsümünden verilmesin emr idüb buyurdumki hükm-i şerifim vardukda zikr olunan yüz bin akça-i zikr olunan kalemlerin bu yıl vacib olub cemî' olan rüsümünden alub köprüsünün lâzım olan kereste sine sarf ve harc idüb cümle lâzım olan kereste esbabın ihzar eyleyüb evvel bahar oldukda köprüyü emr-i sabıkın mucibince goreği gibi istihkâm üzere yapıdırub itmama irişdiresiz ve vaki' olan ihracatı nasb olunan kâtibe müfredatla defter etdürüb tamam oldukdan sonra defteri mühürleyüb Kapuma gönderesiz ve hükm-i sabıkda mükayyed olan cerahori emr olunan üzere kadilerile cem' idüb götürdüb köprü binasına istihdam etdiresiz şöyle bilesiz tahriren fi 19 rebi-ul-evvel sene 973 (=14. X 1565. godine).

(Başbakanlık Arşivi İstanbul, Ahkâm Defteri №2775, s. 443).

### II

*Наредба кадији Мостара и надзорнику муката Херцеговине, издата 16. XII. 1565. године, у вези с питањем прикупљања новца и грађе за мост у Мостару.*

Kadınsına liva-i Hersek mukāta'atı nazır Mehmede hükm yazıla ki haliya senki nazırsın Kapuma arz gönderüb liva-i Hersekde nefsi-i Mostarda nehr-i Neretva üzerinde iki kule mabeyninde merhum Sultan Mehmed Han hazretlerinin köprüsün kârgir yapmak için bu bendeye emr-i şerif varid olub kırk bin akça Nova ve Nevesin ve Mostar kazasında haraç ki aradan avariz alınub ve yüz bin akça Nova kazasında cem' olunacak rüsümü filuriye tâyin olunub köprüyü mezbur üç yüz bin akç ile

yapılır deyü yarar mühamminler tahvil idüb emr-i şerif virilmiştir halıya tâin olunan yüz kırk bin akçadan kimin taş ile ağaca ve kimin kurşun ile demüre ve sair lâzım olan kersteye sarf olunub cümle kerestesi bina zamanına ve erginlerken hazır ve müheya olmak lâzım gelir bina mevsiminde bina ve ırgat bir yerde dest urub iki üç ayda yapılmak gerekdir iki kule ortasında kırk altı zirâ bir göz olacak köprüdür eskisi yakılıb yenisine el urulub ve akçası kalmayub na-temam kule bu taraftan akça kalmadı deyü arz olunmak lâzım gelir cevab gelince nâgâh sular tugyan edüb zarar olursa bu hakırdan bildirüh sabıka amel olunan vechi üzere yüz altmış bin akça dahi gerekdir her kangi mukata'adan ferman olunursa emr-i şerif inayet olunmak ricasına arz olundu deyü bildirmişşiz imdi zikr olunan köprü binasıçün sene 970 de liva-i haymaneler rüsümünden altmış bin akça ve sene-i mezburede liva-i Klis filuricileri rüsümünden yüz bin akça ki cümle yüz altmış bin akça verilmesin emr idüb buyurdumki hükm-i şerifim vardukda zikr olunan köprüyü emr-i şahim mucibince yapıdırub itmama irişdirüb ve vaki' olan harcın meblağı mezburdan sarf idüb ve vaki' olan ihracatı müfredatla defter itdirüb tamam oldukdan sonra defteri imzalanub ve mühürlenüb Kapuma gönderesiz ve alınan akça için emin olanlar eline hüccet veresiz söyle bilesiz tahriren fi 23 cemaziyel-evvel sene 973 (=16. XII 1565.).

(Başbakanlık Arşivi İstanbul, Ahkâm Defteri, №-2775, s. 641).

### III

*Наредба надзорнику херцеговачких муката заиму Мехмеду, издата 25. II. 1566. године, у вези с питањем поправке кула уз мост у Мостару, као и у вези с питањем превођења воде преко лука новог моста из једног у други дио града.*

Hersek mukāta'atı nazırı zaim Mehmede hükm yazıla ki hālīya Der-gāh-i mu'alāma arz gönderüb Mostar kazasında vaki' olan harāba müşrif olan merhum ve magfur lehu Sultan Mehmed Han bina itdüğü köprüsü kârgır yapılması için bu bendeve emr-i şerif varid olub zikr olan köprünün iki canibinde kadımdan birer kulesi olub hālīya yeniden bina olunmalı oldukda köprünün kemeri yüksek kalkmağla kulelerin kapusu alçakda kalur zikr olan kuleler köhne olub termim olunması lâzım ve kapuları yeniden yapılub eski yeri dolma olmak mühim olmağı kulelerin tamiri ve örtüsü ve kapularının yapılması ber vechi tahmin temhid otuz bin akça ile yapılır ve kasaba-i Mostar köprülütü bina olunacak nehr-i azımin iki tarafında vaki' olub bir tarafında müstevfi sular ve canib-i âharında mahalle mescidlerinden gayrı ki dört cami vardır asla su olmayub eşed ihtiyac ile suya ihtiyacları olmağın suyu köprünün kemerinden geçürmek için ashab-i hayrat izn-i şerif taleb eylemeğın arz olundu deyü bildirmişsin imdi kulelerin ferman olunması olunması\* ve kapuları yüksek olması emr-i şerifim olmuştur buyurdum ki hükm-i şerifim vardukda zikr olunan kuleleri münasib gördüğün üzere yapıdurub ve kapuların münasib gördüğün üzere yüksek yapıdurub ve vaki' olan harcın ol canibde olan hassa mukāta'alardan alub sarf ve harc idüb ve vaki' olan ihracatı müfredatla defter etdürüb taman oldukdan sonra defteri mühürleyüb Kapuma gönderesin ve alı-

nan akça için emin eline temessük veresin ama harc hususunda gereği ihtimam idüb tahmin olunan akçadan cüzevi harçla itmam idüb harci temin ve asraf olmakdan hazer idesin ve köprü üzerinden su geçmesi köprüye zararlı olmazsa caizdir ama şöyle ki sonra zararlı ola vaki' olan zararlı mübaşeret idenlere tamire etdirilür ana göre mukayyed olub gaflet üzere olmayub gereği gibi tedarük idersin ki köprüye bir vechle zarar gelmeli olmaya şöyle bilesiz tahriren fi 5 Şaban sene 973. (=25. II. 1566).

(Başbakanlık Arşivi İstanbul, Ahkâm Defteri №2775, s. 1023)

#### IV

*Султанска наредба, од 7. III. 1566. године, упућена властели града Дубровника, у вези с питањем одашиљања мајстора за градњу моста у Мостару.*

Dubrovnik beğlerine hükm yazıla ki

Hersek sancağında vakı olan kaza-i Mostarda köprüyü bina olunmak için Mostar kadısına ve nazır Mehmede hükm yazılub gönderilmiştir öyle olsa zikr olunan köprü binasına ücretle bina lâzım olduğu ilam olundu imdi buyurdum ki hükm-i şerifim vardukda mezbur kadı ve nazır size mektub ve adam gönderüb köprüyü binası için ne mikdar bina lâzım olub taleb iderlerse bulunan yerlerden kifayet kaderi bina ihrac rub ücretle eda-i hizmet idüb lâzım olan ücretlerin muma ileyh kadı ve nazırda olan harç akçasından taleb idüb olalar şöyle bilesiz tahriren fi 15 Şaban sene 974. (=7. III. 1566).

(Başbakanlık Arşivi İstanbul, Ahkâm Defteri №2775, s. 1061.

#### V

*Наредба султана Сулејмана, од 10. III. 1566. године, упућена санџакбегу Херцеговине и кадији Новог, у вези с одашиљањем мајстора из нахије Попово и војске из тврђава Благај и Мостар на градњу моста у Мостару.*

Hersek sancağı beğine ve Nova kadısına hükm yazıla ki

Hersek sancağında olan Mostar köprüsü yapılmak için Mostar kadısına ve nazır Mehmede hükm götürüldü öyle olsa mezbur köprü binasına istihdam olunmak için kifayet kaderi hisar eri lâzım olduğu ilam olunmagın buyurdum ki hükm-i şerifim vardukda mezbur köprü binasına istihdam olunmak için ne mikdar hisar eri lâzım olub taleb olunursa bu babda Blagay ve nefsi-i Mostarda olan hisar erenlerinden kifayet kaderi kimesne nasb idüb mevlana-ı mezbura ve nazıra gönderesiz ki varub ve Nova kazasında Popovo nam nahiyede bulunan binadan lâzım olan mikdar bina ihrac olunub mehall-i mezbura gönderesiz varub ücretle eda-i hizmet edüb lâzım olan ücretlerin nasb olunan harc akçasından alalar şöyle bilesiz tahriren fi 18 Şaban sene 973. (=10. III. 1566).

(Başbakanlık Arşivi İstanbul, Ahkâm Defteri №2775, s. 1061).

\*) riječ je u originalu greškom ponovljena.

## SUR LA CONSTRUCTION DU VIEUX PONT A MOSTAR

## Résumé

Le vieux pont à Mostar représente un chef-d'œuvre de l'architecture ottomane dans les pays yougoslaves et même dans l'espace plus large des Balkans. Jusqu'à présent on ignorait tout sur sa construction, à l'exception du fait qu'il fut terminé en 1566. Sur le base des documents des archives de la Présidence du Conseil à Istanbul (Başbakanlık Arşivi İstanbul), l'auteur du présent article a établi que le pont a été bâti sur la demande des habitants de la ville de Mostar, avec l'approbation et par ordre du sultan Soliman le Législateur (Magnifique). Les préparatifs, tels que la collecte des fonds et l'acquisition des matériaux de construction, ont été faits dans la seconde moitié de 1565 et au commencement de 1566. Les principaux travaux ont été entrepris au printemps et terminés en été de cette dernière année. Les moyens nécessaires pour la construction ont été recueillis par l'imposition des contributions à la population du sandjak d'Herzégovine, ainsi que des impôts, tels que le harç et la filurie, recueillis de cette population ainsi que de la filurie, perçue des Valaques du sandjak de Klis. La main-d'œuvre et les maîtres-bâisseurs ont été fournis aussi par les habitants de l'Herzégovine. Dubrovnik (Raguse) fut aussi obligé de prêter les constructeurs. L'armée des forteresses de Blagaj et de Mostar a également pris part aux travaux de construction. Le pont a été construit à l'emplacement du pont de bois, bâti ou, peut-être, renové à l'époque de Mahomet le Conquérant. L'auteur de son projet était l'architecte Haïroudin, un des élèves de l'école de Mimar Sinan, tandis que le responsable de l'exécution des travaux et de l'achèvement de l'entreprise entière était l'intendant des moukats herzégoviniens, le zaïm Mahomet. Dans l'article on traite aussi de la restauration des tours à côté du pont, ainsi que de la conduite de l'eau d'une partie de la ville dans l'autre, ce qui a été aussi résolu en rapport avec la construction du pont.

**СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ**

---

# **БАЛКАНИКА**

**ГОДИШЊАК МЕЂУАКАДЕМИЈСКОГ КООРДИНАЦИОНОГ  
ОДБОРА ЗА БАЛКАНОЛОГИЈУ САВЕТА АКАДЕМИЈА НАУКА И  
УМЕТНОСТИ СФРЈ И БАЛКАНОЛОШКОГ ИНСТИТУТА**

## **VIII**

**У ЧАСТ ОСАМДЕСЕТОГОДИШЊИЦЕ АКАДЕМИКА  
ВАСЕ ЧУБРИЛОВИЋА**

**Уредник**

**Академик Мехмед Беговић**

**Секретар**

**ДРАГОСЛАВ АНТОНИЈЕВИЋ**

**Научни саветник**

**Балканолошког института САНУ**

**Редакциони одбор**

**Из Југославије: ДРАГОСЛАВ АНТОНИЈЕВИЋ, ФРАЊА БАРИШИЋ, АЛОЈЗ БЕНАЦ,  
ВАСА ЧУБРИЛОВИЋ, МИЛУТИН ГАРАШАНИН, МИХАИЛ ПЕТРУШЕВСКИ,  
НИКОЛА ТАСИЋ**

**Из иностранства: MINAIL BERZA, Букурешт, IVAN DUJCEV, Софија, HALIL INALCIK,  
Анкара, JOZSEF PERENYI, Будапешта.**

**БЕОГРАД 1977**